

Секція: Педагогічні науки

Городиська Віолета Василівна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

м. Дрогобич, Україна

АНАЛІЗ СУТНОСТІ ПОНЯТЬ “МУЗИКА”, “МУЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ”, “МУЗИЧНІ ЗДІБНОСТІ”, “МУЗИЧНИЙ РОЗВИТОК” У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Формування поняття “музика” як загальнолюдського феномену тривало впродовж багатьох століть і не завершилось по сьогодні. Філософи, теоретики музики, педагоги, антропологи різних епох пропонують різні окреслення цього поняття, які, незважаючи на свою різнобічність, гармонійно себе доповнюють.

Сучасна наука розглядає музику як вид мистецтва, що відтворює дійсність за допомогою звукових художніх образів. До складових цього процесу зараховують композицію, інтерпретацію, виконання, слухання та оцінювання [10, с. 163].

Втім, музичні класики в своїх визначеннях музики не обмежувались вузькими понятійними рамками, шукаючи також філософських засад цього явища. Німецький композитор Людвіг ван Бетховен (1770 – 1827 рр.) розглядав музику крізь призму пізнавальної здатності людини, називаючи її одкровенням, яке “вище за мудрість і філософію” [3, с. 108]. Натомість на антропологічному рівні Л. Бетховен відводив музиці роль посередниці “між життям розуму і життям почуттів” [3, с. 106]. Подібне розуміння цього поняття так само зустрічаємо в творах українського педагога Василя Сухомлинського (1918 – 1970 рр.), який називав музику могутнім

джерелом думки, що скеровує думки і прагнення людини до вищих ідеалів [4, с. 13].

Музика є загальнолюдським явищем, тому її вплив не обмежується життям дорослих, але поширюється також і на дітей. Вона є невід'ємною частиною розвитку дитини як на рівні сім'ї, так і на рівні народу. Музика забезпечує цілісний розвиток дитини, охоплюючи інтелектуальний, емоційний, фізичний і духовний рівні. Вона впроваджує дитину у світ засадничих культурних цінностей [6, с. 23-24; 11, с. 6].

Музика відіграє важливу роль в різнобічному розвитку дитини. Американський антрополог і етномузиколог Алан Меріам (1923 – 1980 рр.) вирізняє ряд важливих функцій музики, які формують внутрішній та зовнішній світи дитини: емоційне вираження, естетична насолода, розвага, спілкування, впровадження у світ символів, фізичний розвиток, знайомство із суспільними звичаями, впровадження у світ релігії, забезпечення тривалості культурної спадщини та зміцнення єдності суспільства [11, с. 3]. З-поміж перелічених функцій варто виокремити вплив музики на емоційний світ дитини, адже музика здатна передавати усю гаму людських почуттів. Розуміння змісту емоційних станів допомагає дитині самовиражатись у суспільстві [1, с. 401–407]. Різносторонній позитивний вплив музики на дитину вказує на потребу впроваджувати дошкільника у світ музичного мистецтва в ранньому віці [5, с. 43].

Ознайомлення дитини зі світом музики відбувається в процесі її цілеспрямованого пізнання, який в науковій літературі прийнято називати музичним вихованням.

У словнику Ю. Юцевича поняття “музичне виховання” охарактеризовано як “галузь естетичного виховання, сфера залучення суспільства до музичної культури, цілеспрямований системний розвиток музичних здібностей і музичної культури особистості, виховання цілісного відчуття, переживання і розуміння образного змісту музичних творів,

засвоєння суспільно-історичного досвіду музичної діяльності" [10, с. 166].

Музичне виховання реалізовується за допомогою використання елементів музичної освіти в освітніх програмах в загальноосвітніх та музичних школах, закладах дошкільної освіти, а також у позашкільному середовищі [10, с. 166].

Науковий вклад у розвиток методики музичного виховання внесли такі зарубіжні дослідники як К. Сішор, Е. Жак-Далькроз, З. Кодай, К. Орф, Е. Гордон, Н. Ветлугіна. З українських музикантів-педагогів значний вклад внесли Ф. Колесса, М. Леонтович, С. Людкевич, Л. Ревуцький, Я. Степовий, К. Стеценко, Б. Яворський, В. Верховинець, З. Жофчак, Г. Падалка, О. Раввинов, О. Ростовський, Л. Хлебникова [10, с. 167].

Процес музичного виховання сприяє розвитку *музичних здібностей*, що, своєю чергою, сприяє ясності думки і здатності творчо вирішувати повсякденні завдання [9, с. 186]. Російський психолог С. Рубінштейн характеризує поняття "музичні здібності" як здатність створювати музику, користуватись нею і розуміти її [8, с. 265].

Теоретики музичного виховання особливу увагу присвячують класифікації музичних здібностей, позаяк це безпосередньо впливає на методику музичного виховання. У 1919 р. після 20 років досліджень американський психолог Карл Сішор (1866-1949 рр.) в дослідженні "Seashore Measures of Musical Talent", визначив чотири групи базових музичних здібностей притаманних дітям від раннього віку: 1) тональні (англ. tonal) – відчуття тону, мелодії, гармонійності; 2) динамічні (англ. dynamic) – гострота слуху і відчуття гучності; 3) часові (англ. temporal) – відчуття часу, темпу і ритму; 4) якісні (англ. qualitative) – відчуття забарвлення тону або тембру. Дослідження К. Сішора підтвердили, що згадані музичні здібності діти проявляють в ранньому віці [14, с. 10]. Втім, достовірно виміряти їх можливо лише тоді, коли дитина досягає віку 10 років. Згідно з теорією К. Сішора, у цьому віці музичні здібності дитини

стабілізуються. Їх можна покращити за допомогою музичних занять, однак не можна розширити. Саме тому особливу увагу розвитку музичним здібностям слід приділяти в дошкільному віці [14, с. 11].

В останні десятиліття значний внесок в класифікацію “музичних здібностей” вніс американський теоретик музики Едвін Гордон (1927 – 2015 рр.). Е. Гордон стверджує, що кожна дитина народжується з певними музичними здібностями. Близько 68% дітей мають здібності середнього рівня, близько 16% вище середнього і 16% нижче середнього. Музичні здібності дитини, яка ще не досягла віку 9 років Е. Гордон називає такими, що перебувають у процесі розвитку (англ. developmental music aptitude). Вони поєднують у собі вроджений потенціал і вплив середовища, в якому зростає дитина. Після 9 років середовище перестає впливати на розвиток музичних здібностей дитини, тому науковець з цього віку починає називати їх стабільними (англ. stabilized music aptitude) [13, с. 14-15].

Е. Гордон твердить, що експериментально вдалось виокремити лише дві “розвиткові” музичні здібності: відчуття тону і відчуття ритму. Натомість зі стабільних відомі є 12, серед яких науковець вирізняє 7 основних: відчуття мелодії, гармонії, темпу, такту, а також експресія, баланс (творчість) і стиль (інтерпретація або імпровізація) [13, с. 15-16].

Музичним здібностям дітей дошкільного віку притаманні певні особливості. Як відзначав Дж. Дорфман, угорський композитор Золтан Кодай (1882 – 1967 рр.) виокремлює чотири такі риси: 1) дитячий голос має вузький діапазон; 2) діти легше співають уривок, мелодія якого йде вниз, ніж уривок, мелодія якого йде вверх; 3) діти легше співають короткі інтервали, ніж довгі; 4) усі дитячі голоси знаходяться приблизно в одному діапазоні [12, с. 22]. Згадані особливості слід враховувати під час організації процесу музичної діяльності дошкільників.

Педагоги, з огляду на вплив, який чинить на дитину музичне виховання, виокремлюють ще одне важливе поняття – “музичний

розвиток". Варто зазначити, що в науковій літературі побутують різні визначення цього поняття. Розбіжності стосуються подання характеристик музичного розвитку. Наприклад, радянський педагог Н. Ветлугіна (1909 – 1995 рр.) вважала, що музичний розвиток – “це результат формування дитини в процесі активної музичної діяльності” [2, с. 13]. Натомість в сучасній українській науковій літературі зустрічаємо визначення цього поняття як “ситуативного руху” (Я. Кушка) [4, с. 181], або ж як “процесу і результату” (В. Черкасов) [9, с. 15].

На наш погляд, найбільш збалансованим слід визнати дефініцію, яку подає В. Черкасов, вказуючи, що “музичний розвиток – це процес і результат розвитку музично-творчих здібностей” дитини під час активної участі в конкретних видах музикування [9, с. 15].

Слід зазначити, що для ефективного корегування музичного розвитку дошкільників педагогам необхідно проводити регулярну його діагностику. Це дасть змогу встановити індивідуальні особливості музичного розвитку кожної дитини, а відтак скласти індивідуальний план музичного виховання [7, с. 51].

Література

1. Ватаманюк Г.П. Музично-ігрова діяльність як засіб формування комунікативних умінь старших дошкільників // Педагогічна освіта : теорія і практика. 2015. Вип. 18. С. 401-407.
2. Ветлугіна Н.А., Держинська І.Л., Комиссарова Л.Н. Методика музикального виховання в дитячому саду: учебник для учащихся пед. уч-щ по спец. “Дошк. воспитание”. 2-ге вид., випр. і доп. М.: Просвещение, 1982. 271 с.
3. Іванова Ю. Афоризми. Сила искусства. Харків: Фолио, 2007. 224 с.
4. Кушка Я.С. Методика музичного виховання дітей: навч. посіб. для ВНЗ. Вінниця : Нова книга. 216 с.

5. Недериця С.С. Музыка – цілющий та розвивальний засіб, який працює на рівні дива // Обдарована дитина : науково-практичний освітньо-популярний журнал. 2013. № 3. С. 42-44.
6. Нечай С. Музыка – могутня сила // Дошкільне виховання. 2014. № 5. С. 23-26.
7. Романюк І.А. Музичне виховання у дошкільному навчальному закладі : зб. метод. матеріалів. Тернопіль : Мандрівець, 2008. 104 с.
8. Рубинштейн С.Л. Человек и мир. СПб: Питер, 2017. 288 с.
9. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. 472 с.
10. Юцевич Ю.Є. Музыка // Словник-довідник. Вид. 2-ге, переробл. і доп. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. 352 с.
11. Campbell P.S., Scott-Kassner C. Music in childhood: from preschool through the elementary grades. Australia : Thomson Schirmer, 2006. 464 с.
12. Dorfman J. Theory and Practice of Technology-Based Music Instruction. Oxford, 2013. 240 с.
13. Gordon E. Music Learning Theory for Newborn and Young Children. 2003. 166 p.
14. Haroutounian J. Kindling the Spark: Recognizing and Developing Musical Talent. Oxford, 2002. 384 p.